

см ($p < 0,001$), міжостьова ($25,46 \pm 1,87$) см ($p < 0,05$), міжгребенева ($29,22 \pm 2,54$) см ($p < 0,001$) і міжвертлюгова ($32,82 \pm 2,15$) см ($p < 0,001$) відстані.

Всі обхватні розміри тіла у загальній групі волейболісток достовірно більші, ніж у дівчат, які не займаються спортом (переважно $p < 0,001$). Визначені найбільш суттєві відмінності у розмірах тіла можуть бути основою для створення морфологічного портрету волейболісток.

Висновки. Волейболістки юнацького віку порівняно із дівчатами, які не займаються спортом, маю достовірно більші тотальні, поздовжні, обхватні розміри тіла, ширину дистальних епіфізів, поперечні діаметри грудної клітки і таза.

Отримані результати дають можливість в подальших дослідженнях використовувати антропометричні розміри волейболісток, як маркери для прогностичного та констатуючого спортивного відбору.

РОЗДІЛ XIII.

КОНЦЕПЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА ТРАНСФЕР ЕКОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ ЯК СИСТЕМОУТВОРЮЮЧІ СТРАТЕГІЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ОСВІТИ

Дисциплінарні і проблемні напрями: педагогіка, освітній вимір концепції сталого розвитку, екологічна педагогіка, педагогіка здоров'я, екологічна психологія, екологічна антропологія, екологічна етика, екологічна філософія.

РОЛЬ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В МЕЖАХ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЙ

Бабікова Катерина Олександрівна – кандидат сільськогосподарських наук, старший викладач кафедри освіти дорослих Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

***Анотація.** Висвітлено роль екологічної освіти для сталого розвитку туристичної галузі в межах природно-заповідних територій. Встановлено значення еколого-освітньої діяльності для забезпечення підтримки природно-заповідної справи, розвитку еколого-орієнтованих видів туризму, підвищення рівня екологічної свідомості й культури населення та туристів.*

***Ключові слова:** екологічна освіта, еколого-освітня діяльність, здоров'я, туристична діяльність, освіта, екологічна свідомість.*

***Аннотація.** Представлена роль екологічного образования для устойчивого развития туристической отрасли в пределах природно-заповедных территорий. Установлено значение эколого-образовательной деятельности для обеспечения поддержки природно-заповедного дела, развития экологически ориентированных видов туризма, повышения уровня экологического сознания и культуры населения, а также туристов.*

***Ключевые слова:** экологическое образование, эколого-образовательная деятельность, здоровье, туристическая деятельность, образование, экологическое сознание.*

Туристична діяльність є однією з провідних та динамічних галузей економіки різних країн світу. Вона відіграє важливу роль у формуванні основних макроекономічних параметрів валового внутрішнього продукту та валового регіонального продукту, підвищення рівня зайнятості населення країни, впливає на такі пріоритетні види галузевої структури національної економіки як транспорт, зв'язок, телекомунікації, будівництво, сільське та лісове господарство, деякі галузі промисловості (легка, харчова, машинобудівна, хімічна, меблева тощо).

На ряду з цим, туристична діяльність спричиняє низку екологічних проблем, які пов'язані здебільшого зі збільшенням концентрацій туристичних потоків (особливо в межах природно-заповідних територій), інтенсифікацією ресурсоспоживання та природокористування (в умовах функціонування туристично-готельної інфраструктури і створення туристичного продукту) тощо [1].

Організація туризму на засадах сталого розвитку повинна базуватись не лише на захисті довкілля й повазі до природних екосистеми, але враховувати всі економічні, соціальні та культурні особливості туристичного регіону. Зважаючи на різноманітність видів туризму, необхідно кожен з них представити в смислових і змістовних контекстах концепції сталого розвитку. Це можливо за умови, якщо повага до місцевого населення та раціональність споживання природних ресурсів будуть їх невід'ємною складовою.

В основі сталого розвитку туризму закладена й екологічна освіта, що в свою чергу є важливим механізмом підвищення екологічної культури та розвитку екологічної свідомості населення й екскурсантів зокрема.

Важливе місце в туристичній діяльності відводиться саме природно-заповідним територіям, які не рідко є основними об'єктами туристичної зацікавленості [2-3].

Формування сталого розвитку туризму та забезпечення збереження й охорони природно-заповідних територій неможливе без відповідного рівня екологічної свідомості та культури як місцевого населення, так і самих туристів. Основні засади еколого-освітньої діяльності визначено в Концепції розвитку екологічної освіти і виховання в Україні.

Важливе місце в розвитку неформальної екологічної освіти займає еколого-просвітницька діяльність, яка здійснюється установами природно-заповідного фонду України. Неформальна екологічна освіта – це процес

формування екологічної свідомості в межах діяльності різноманітних природоохоронних, науково-дослідних та культурних закладів та організацій. Вона спрямована на формування екологічного мислення, розуміння гостроти екологічних проблем, взаємозв'язків між людиною та природою.

На територіях природно-заповідного фонду формуються осередки (відділи) екологічної освіти, основна мета яких полягає у створенні сприятливих умов для здійснення еколого-освітньої роботи на заповідних територіях шляхом популяризації екологічних знань, впровадження нових форм і методів екологічної освіти та виховання, прогнозування віддалених наслідків нераціональної, споживацької рекреаційно-туристичної діяльності тощо.

Це, в свою чергу, сприяє розвитку природоохоронного та екологічного руху, екологічного виховання шкільної та студентської молоді, туристів, а також поширенню нових методик екологічного виховання. Важливим є формування ідеології гуманістичного і екоцентричного ставлення людини до природного середовища, що базується на принципах екологічної етики та глибоких екологічних знаннях.

Еколого-освітня діяльність в межах природно-заповідних територій здійснюється з метою забезпечення підтримки природно-заповідної справи широкими верствами населення, розвитку еколого-орієнтованих видів туризму, а також є надзвичайно важливим чинником у діяльності цих установ, сприяє вирішенню регіональних екологічних проблем, підвищенню екологічної свідомості і розвитку екологічної культури населення й туристів зокрема [2,4].

Основним завданням у процесі екологічної освіти та виховання є формування у населення й туристів сучасних уявлень про роль у збереженні ландшафтного та біорізноманіття природно-заповідних територій, як ключових ділянок забезпечення стабільності національної екомережі та екологічно збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів.

Фахівцями територій та об'єктів природно-заповідного фонду здійснюється цілеспрямована робота з усіма верствами населення для забезпечення принципу безперервності екологічної освіти та виховання. Особливо важливим напрямком еколого-освітньої діяльності є робота з дітьми.

Проведення еколого-просвітницьких заходів під час туристичної подорожі дозволяє ефективно впливати на світогляд та ставлення до природи екскурсантів. Організація та проведення екологічних таборів на базі об'єктів природно-заповідного фонду дозволяє впливати на світогляд дітей та в повній мірі використовуючи емоційний та інформаційний вплив.

Для підвищення ефективності здійснення екологічної освітньо-виховної діяльності під час туристичної подорожі, створюються екотуристичні стежки, екоосвітні центри, музеї або музейні кімнати. Окремим напрямком діяльності є видання екоосвітньої літератури, буклетів, газет та журналів. Установи постійно висвітлюють питання охорони природи у місцевих та загальнодержавних засобах масової інформації та на Інтернет сайтах і соціальних мережах [2].

Екологічно-освітня діяльність в межах природно-заповідних територій є одним із напрямів сталого розвитку туристичної діяльності. Це пряма інвестиція в гармонійний розвиток свідомості та поведінки як місцевого населення, так і туристів зокрема. Реалізовувати еколого-освітні заходи можна за рахунок проведення лекцій, семінарів, круглих столів, вікторин, польових практик, еколого-освітніх експедицій, екологічних ігор тощо. Необхідно пам'ятати, що природно-заповідні території є каталізатором сталого розвитку регіону та країни в цілому і важливою базою для розвитку еколого-освітньої, рекреаційної та туристичної діяльності.

Список використаних джерел

1. Ісаєнко В. М. Стратегія сталого розвитку (туристична галузь) / В. М. Ісаєнко, К. Д. Ніколаєв, К. О. Бабікова, Г. О. Білявський, І. Г. Смирнов. – Навч. посібник. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. – 295 с.
2. Крижановська О. Установи природно-заповідного фонду як осередки екологічної освіти та виховання / О. Крижановська, О. Петрович // Рідна природа. – № 3. – 2003. – С. 14–17.
3. Андрієнко Т. Роль природно-заповідних територій в охороні біорізноманіття / Т. Андрієнко, В. Онищенко // Рідна природа. – № 3. – 2003. – С. 19–21.
4. Ісаєнко В. М., Ніколаєв К. Д., Білявський Г. О., Бабікова К. О., Смирнов І. Г. Розвиток туризму в Україні та його класифікації. – Навч.-мет. Посібник. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова. 2011. – 101 с.

ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я ПРИ КОРИСТУВАННІ ЕЛЕКТРОННОЮ ТЕХНІКОЮ У ПЕДАГОГІЧНОМУ ПРОЦЕСІ ТА ПОВСЯКДЕННОМУ ЖИТТІ

Гончаренко Марія Степанівна – доктор біологічних наук, професор завідувач кафедри;

Бельорін-Еррера Олександра Михайлівна – кандидат педагогічних наук;

Камнєва Тамара Петрівна – старший викладач;

Корженко Ірина Олександрівна – кандидат педагогічних наук.

Кафедра валеології філософського факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (м. Харків).

***Анотація.** Здобутки технічного прогресу, такі як комп'ютери, ноутбуки, мобільні телефони та інші, застосовуються як у повсякденному житті, так і в педагогічному процесі. Вивченню впливу випромінювання мобільного телефону на здоров'я студентів присвячене дослідження кафедри валеології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.*

***Ключові слова:** електромагнітне випромінювання, енергетичний ресурс організму, енергоінформаційна складова людини, енергетичний центр, буккальний епітелій, функціональний стан органів і систем.*

***Аннотація.** Разработки технического прогресса, такие как компьютеры, ноутбуки, мобильные телефоны и другие, применяются как в обыденной жизни, так и в педагогическом процессе. Изучению влияния излучения*